

of the Ukrainian state and people, they brought up the national feelings of others. Obtained performances prosvityan funds channelled to other areas of educational work.

Particular attention is paid to research articles in rural interaction «Prosvits» and local administrations Podilia period Skoropadskiy state. Showing contradiction between policy authorities in the field of rural activities and «Prosvits», including harassment displayed prosvityan local administration in matters of staging theatrical events, and as a consequence – the stagnation of cultural and educational societies in some areas.

Since the Ukrainian Research Area problem of theatrical art in the Podilia province hardly seen, the proposed article is one of the first steps in this direction.

Key words: Podilian province, «Prosvita», partnership, focus, activity, performance, prosvityan.

Отримано: 19.11.2015

УДК 94(477.54)«1917»

Ю. М. Лопатовський

ДІЯЛЬНІСТЬ ВИКОНАВЧИХ КОМІТЕТІВ У КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНИЦЬКІЙ СФЕРІ

У статті висвітлюється діяльність виконавчих комітетів громадських організацій у культурно-просвітницькій сфері, яка являлась одним із напрямків новоутворених органів місцевого самоврядування. Звертається увага на ступінь дослідження даної проблеми та її актуальність, з метою з'ясування в повній мірі значення їх діяльності не лише в політичній а й інших сферах життя регіону. Відображено участь виконкомів в просвітницькій діяльності, сфері охорони культурної спадщини та освіти. Окреслено діяльність просвітницьких комісій при громадських комітетах, які ставили за мету пропагування ідеї демократичного перевладштування суспільства та проведення виховної та просвітницької роботи серед населення. Висвітлюється діяльність інформаційних бюро, які утворювались при губернських та повітових виконавчих комітетах громадських організацій враховуючи складну політичну ситуацію та недостатню кількість інформації, що надходила до повітів та волостей. Показано місце видавничої діяльності, яка здійснювалась виконавчими комітетами з метою донесення інформації переважно на села, де часто населення не розуміло того, що відбувалося в країні. Піднімається питання української мови та українізації народної освіти, розширення шкільної мережі й докладання зусиль для забезпечення шкіл підручниками, підготовка учительських кадрів та співробітництво у вирішенні перерахованих питань з земствами. Виділяються маловивчені аспекти та перспективні напрямки дослідження теми, проблеми які виникали під час діяльності виконавчих комітетів громадських організацій у культурно-просвітницькій сфері та шляхи їх вирішення.

Ключові слова: виконавчі комітети, культурно-просвітницька діяльність, освіта, Тимчасовий уряд.

Після лютневої революції розпочався процес масового утворення виконавчих комітетів громадських організацій, як органів міс-

цевого самоврядування, спочатку у містах, повітових центрах, а згодом почали створюватися на селі, замінювали старі органи царської адміністрації перебираючи на себе повноваження колишніх волосних правлінь та сільських старост. Вони відразу приступили до активної організаційної роботи, налагодження порядку на місцях та забезпечення становлення нового ладу. Один із напрямків діяльності виконавчих комітетів була культурно-просвітницька діяльність. Дане питання являється актуальним також з огляду на те, що його дослідження дасть можливість з'ясувати в повній мірі значення їх діяльності не лише в політичній а й інших сферах життя регіону.

Проблема діяльності виконавчих комітетів громадських організацій у культурно-просвітницькій сфері є недостатньо дослідженою та потребує опрацювання широкого архівних документів, періодичної преси та частини досліджень які допоможуть розкрити дане питання. Значний внесок у вивчення громадських комітетів було зроблено Г.О. Герасименком [7; 8], який на загальноросійському рівні дослідив процес виникнення та основні напрямки їхньої роботи. На сьогодні є низка праць присвячена подіям 1917 р. Праці В. Верстюка [6], В. Солдатенка [15] являються одними із фундаментальних досліджень, проте роль і місце громадських комітетів у структурі формування органів Тимчасового уряду якщо й досліджується, то побіжно. Культурно-просвітницька діяльність виконавчих комітетів громадських організацій розглядається у дослідженні І.В. Самсонової [14], але переважно на території Лівобережної України.

Метою даного дослідження є висвітлення основних напрямків діяльності виконавчих комітетів у культурно-просвітницькій діяльності на території Правобережної України.

Виконавчі комітети громадських організацій з перших місяців свого існування, вирішуючи питання організаційного порядку налагодження контактів з іншими органами та встановлення свого впливу на місцях приступили і до культурно-просвітницької діяльності. Найбільш активно таку діяльність проводили комітети у губернських та повітових центрах.

Виконавчий комітет Києва наприкінці березня 1917 р. розпочав роботу по організації комісаріату у справах бездомних дітей, створенню агітаційної комісії, члени якої мали організовувати експедиції на фронт [10, с.2]. На спільному засіданні виконавчих комітетів Ради об'єднаних громадських організацій, Ради робітничих депутатів, комітету депутатів військ гарнізону, делегатів від студентства вирішувались питання активної участі останніх у розбудові нового ладу. Було вирішено відкласти іспити в університетах до осені за виключенням державних іспитів [11, с.2], студентство мало залишити заняття, щоб взяти активну участь в громадсько-політичному будівництві країни. Проте частина студентства не підтримувала такого рішення та мала підтримку викладачів, в зв'язку з чим комітет проводив роз'яснювальну роботу, мживав заходів щодо втілення своїх рішень.

Комітет також брав участь у вирішенні питань охорони культурної спадщини. Зокрема, на засіданні 25 квітня була заслухана

заява комісара по охороні пам'ятоків старовини і мистецтва Біляшевського про жахливий стан зберігання пам'яток товариства охорони пам'ятоків старовини і мистецтва на приватних квартирах. Було ухвалено рішення звернути на цю проблему пильну увагу та розмістити пам'ятки у приміщенні міського музею [12, с.2].

Враховуючи складну політичну ситуацію та недостатню кількість інформації, яка надходила до повітів та волостей, губернські та повітові громадські комітети утворювали освідомчі комісії та інформаційні бюро. До складу бюро входили члени громадських комітетів різних рівнів, ради робітничих та солдатських депутатів та освідчене населення губерній, учні середніх закладів освіти, вчителі та робітники заводів. На нього покладалася низка завдань, які потребували негайного вирішення. Найголовнішим завданням бюро було організувати освідомлення населення. Для цього члени Бюро влаштовували періодичні з'їзди інструкторів і тих, хто вів роботу від імені земства та інших громадських організацій. Щоб ознайомлювати населення з політичною ситуацією в країні члени бюро підтримували постійні контакти з усіма повітовими освідомчими комісіями та за потреби висилали інструкторів-інформаторів по організаційним справам та по влаштуванню курсів. Ще однією функцією бюро було надання довідок місцевому населенню по всім питанням громадського життя [14, с.242].

Таким чином, на початку травня 1917 року при громадських комітетах були створені інформаційні бюро та різні просвітницькі комісії, які ставили за мету пропагування ідеї демократичного перевлаштування суспільства та проведення виховної та просвітницької роботи серед населення.

З кінця березня 1917 року громадські комітети розпочали широкую агітаційно-пропагандистку діяльність. За їхньою ініціативою в повітах та волостях проходило багато мітингів, зібрань, демонстрацій, присвячених демократичній перебудові суспільства. На базі комітетів створювалося безліч лекційних курсів, які ставили за мету підготовку лекторів для ознайомлення населення повітів та волостей з політичною ситуацією в країні та необхідністю скликання Установчих зборів. Майже жоден комітет не підтримував самодержавний лад, а тому в своїх виступах вони активно підтримували програмні положення Тимчасового уряду, вважаючи його єдиною надійною владою в державі [14, с.243].

З метою інформування населення та для популяризації нового ладу більшість громадських комітетів розпочали видавництво власних газет та журналів, які були місцевим вісником Тимчасового уряду. За допомогою преси громадські комітети намагалися нести інформацію переважно на села, де часто населення не розуміло того, що відбувалося в країні. Там також містилася інформація про постанови та накази Тимчасового уряду, розглядалися економічні та політичні проблеми, редактори журналів та газет відповідали на запитання читачів. Переважна більшість газет виходила українською та російською мовами.

Так на Поділлі губернським комітетом було перейменовано «Подольские губернские ведомости» в «Известия Подольского гу-

бернського исполнительного комитета» з включенням літературно-політичного матеріалу і відомостей інформаційного характеру про діяльність всіх комітетів Подільської губернії [1, арк.4 зв.]. При редакції було організовано комісію для підготовки матеріалів для видання та здійснювати її видавництво по собівартості [2, арк.29 зв.]. Газета «Подільнин» також поширювала просвітницьку інформацію серед населення, публікувала відомості про роботу бібліотек тощо [13, с.1].

В пресі друкувалися офіційні постанови Тимчасового уряду, містилися запитання та відповіді по земельній, просвітницькій справі, по організації селянських спілок та рад селянських депутатів, про роботу земств, піднімалися питання про все, що було цікавим та потрібним у повітах та селах. Але через брак коштів вже влітку 1917 року газети громадських комітетів містили незначну кількість потрібної інформації. В основному друкувалися накази та постанови Тимчасового уряду, комісарів та рекламні оголошення.

Що стосується питання української мови в народних школах, то воно вирішувалось доволі збалансовано, без особливого категоричного нав'язування або заборони. Наприклад, в народних школах Вінницького повіту, в зв'язку з наміченою українізацією шкіл повіту, навчання на українській мові повинно було відбуватись лише там, де цього побажають батьки дітей [4, арк.23]. Подільський губернський виконавчий комітет в липні 1917 р. клопотав про розпуск із армії учителів початкових шкіл, в той час коли вони потрібні на місцях, як в справі виборів в земство, Установчі Збори, так і в справі українізації школи [5, арк.55].

Процес українізації народної освіти на Поділлі мав відбуватись за наступними принципами: 1) в школах Подільської губернії навчання повинно проводитись рідною мовою учнів, при чому з дотриманням принципу самовизначення батьків учнів; 2) в вищих групах початкових народних училищ російська мова залишалась в якості обов'язкового предмету; 3) націоналізація початкової освіти мала розпочатись з осені 1917 р. в школах всіх типів: міністерських, земських і церковно-приходських. Для підготовки учителів до викладання в українських школах в Кам'янці-Подільському, Вінниці та Балті, влітку 1917 р. організовувались курси української мови, педагогіки і інших предметів, з розрахунком на проходження даних курсів всіма учителями.

З осені 1917 р. планувалось ввести в учительських семінаріях Подільської губернії вивчення української мови, літератури та історії України [3, арк.4].

Діяльність виконавчих комітетів громадських організацій на Волині також спрямовувалась на культурно-освітню, інформаційно-пропагандистську сферу. Надзвичайно плідно вони працювали в просвітницькій галузі. Разом із земствами вони намагались розширити шкільну мережу й докласти зусиль для забезпечення шкіл підручниками. Однак, проблема з недофінансуванням, яка мала місце і в інших губерніях, не могла не позначитись на їхній діяльності [9, с.114].

Отже, не дивлячись на складні умови та велику кількість нагальних проблем організаційного, кадрового, фінансового та іншого характеру, виконавчі комітети громадських організацій все ж проводили по мірі можливості культурно-просвітницьку роботу. В значно меншій мірі така робота проводилась комітетами на сільському та волосному рівні, на відміну від губернських центрів та великих міст Волинської, Київської та Подільської губерній. Випуск власних газет та висвітлені там теми сприяли підвищенню рівня авторитету громадських комітетів серед більшості населення. Але бажання громадських комітетів залишитися надпартійним органом влади знижувало їхній авторитет, що в майбутньому призвело до розпуску інформаційних бюро та освідомчих комісій. Проблема діяльності виконавчих комітетів у культурно-просвітницькій галузі є недостатньо дослідженою та потребує опрацювання широкого кола архівних документів та періодичної преси революційної доби і потребує більш глибокого дослідження для розкриття її в повній мірі.

Список використаних джерел та літератури:

1. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВО України), ф. 2520, оп. 1, спр. 3, 39 арк.
2. ЦДАВО України, ф. 2520, оп. 1, спр. 4, 162 арк.
3. ЦДАВО України, ф. 2520, оп. 1, спр. 5, 66 арк.
4. ЦДАВО України, ф. 2520, оп. 1, спр. 7, 33 арк.
5. ЦДАВО України, ф. 2520, оп. 1, спр. 12, 117 арк.
6. Верстюк В. Діячі Української Центральної Ради. Біографічний довідник / В. Верстюк, Т. Осташко ; НАН України ; Український міжнародний комітет з питань науки та культури. – К., 1998. – 255 с.
7. Герасименко Г.А. Первый акт народообразования в России: общественные исполнительные комитеты / Г.А. Герасименко. – М. : Ника, 1992. – 350 с.
8. Герасименко Г.А. Трансформация власти в России в 1917 году / Г.А. Герасименко // Отечественная история. – 1997. – № 1. – С. 60-76.
9. Гуцалюк І.О. Державотворчий потенціал української влади в Західній Волині (березень 1917 – квітень 1918 рр.) / І.О. Гуцалюк // Волинські історичні записки : зб. наук. праць. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. – Т. 6.– С. 110-120.
10. Известия Исполнительного комитета Киевского Совета объединённых общественных организаций. – № 11. – Четверг, 27 апреля 1917 г. – С. 2.
11. Известия Исполнительного комитета Киевского Совета объединённых общественных организаций. – № 12. – Суббота, 29 апреля 1917 г. – С. 2.
12. Известия Исполнительного комитета Киевского Совета объединённых общественных организаций. – № 15. – Суббота, 6 мая 1917 г. – С. 2.
13. Подолянин. – № 1824. – 11 мая 1917 г. – С. 1.
14. Самсонова І.В. Діяльність громадських виконавчих комітетів у культурно-просвітницькій сфері / І.В. Самсонова // Сумський історико-архівний журнал. – № X-XI. – 2010 – С. 238-245.
15. Солдатенко В.Ф. Українська революція: концепція та історіографія / В.Ф. Солдатенко. – К. : Либідь, 1997. – 401 с.

Ю. Н. Лопатовский

Деятельность исполнительных комитетов в культурно-просветительской сфере

В статье освещается деятельность исполнительных комитетов общественных организаций в культурно-просветительской сфере, которая являлась одним из направлений вновь образованных органов

местного самоуправления. Обращается внимание на степень исследования данной проблемы и ее актуальность, с целью выяснения в полной мере значение их деятельности не только в политической но и других сферах жизни региона. Отражено участие исполкомов в просветительской деятельности, сфере охраны культурного наследия и образования. Определена деятельность просветительских комиссий при общественных комитетах, которые ставили целью пропаганду идеи демократического переустройства общества и проведения воспитательной и просветительской работы среди населения. Освещается деятельность информационных бюро, создаваемых при губернских и уездных исполнительных комитетах общественных организаций учитывая сложную политическую ситуацию и недостаточное количество информации, поступающей в уезды и волости. Показано издательскую деятельность, которая осуществлялась исполнительными комитетами с целью донесения информации преимущественно в села, где часто население не понимало того, что происходило в стране. Поднимается вопрос украинского языка и украинизации народного образования, расширения школьной сети и приложения усилий для обеспечения школ учебниками, подготовку учительских кадров и сотрудничество в решении перечисленных вопросов с земством. Выделяются малоизученные аспекты и перспективные направления исследования темы, проблемы, которые возникали во время деятельности исполнительных комитетов общественных организаций в культурно-просветительской сфере и пути их решения.

Ключевые слова: исполнительные комитеты, культурно-просветительская деятельность, образование, Временное правительство.

Y. N. Lopatovskiy

Activities of the executive committee in the field of cultural education

The article highlights the work of the executive committees of public organizations in the cultural and educational field, which is one of the areas of re-education of local governments. Attention is paid to the degree study of the problem and its urgency, in order to clarify the full significance of their activities not only in political but also in other spheres of life in the region. It reflected part of the executive committees in educational activities, protection of cultural heritage and education. Determined educational activity fees at public committee, which aims to promote the idea of a democratic transformation of society and of educational and educational work among the population. The activity of information offices created at provincial and district executive committees of NGOs given the difficult political situation and the lack of information supplied to the counties and districts. Displaying publishing activities carried out by the executive committees for the purpose of informing mainly in villages where people often do not understand what was happening in the country. It raises the question of the Ukrainian language and Ukrainization of public education, the expansion of the school network and making efforts to provide schools with textbooks, teacher training and cooperation in addressing these issues with the local boards. Highlighted little-known aspects and future directions of research topics, problems encountered during the operation of the executive committees of public organizations in the cultural and educational sphere, and their solutions.

Key words: executive committees, cultural and educational activities, the formation of the Provisional Government.

Отримано: 05.11.2015